QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)
PEDAGOGIKA
PEDAGOGY
https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.141

BO’LAJAK TASVIRIY SAN’AT O’QITUVCHILARINING ETNOMADANIY KOMPETENTLIGINI MILLIY SAN’AT AN’ANALARI ASOSIDA SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Suyarov Nodirjon Taxirovich
Namangan davlat pedagogika instituti dotsenti (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarining etnomadaniy kompetentligini milliy san’at an’analari asosida shakllantirishning samarali usul va vositalari yoritilgan. Milliy san’at namunalaridan ta’lim jarayonida foydalanish orqali talabalarning milliy qadriyatlar, badiiy meros va estetik didini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Etnomadaniy kompetentlik, bo‘lajak o‘qituvchi, tasviriy san’at, milliy san’at, san’at an’analari, milliy qadriyatlar, xalq amaliy san’ati, badiiy meros, estetik tarbiya, ijodiy faoliyat.

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ЭТНОМАТОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТРАДИЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация: В данной статье освещаются эффективные методы и средства формирования этнокультурной компетентности будущих учителей изобразительного искусства на основе национальных художественных традиций. Анализируются вопросы развития у студентов уважения к национальным ценностям, художественному наследию и эстетическому вкусу посредством использования образцов национального искусства в образовательном процессе.

Ключевые слова: Этнокультурная компетентность, будущий учитель, изобразительное искусство, национальное искусство, художественные традиции, национальные ценности, народное прикладное искусство, художественное наследие, эстетическое воспитание, творческая деятельность.

METHODOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF ETHNOMATHEAN COMPETENCE ON THE BASIS OF NATIONAL ART TRADITIONS OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS

Annotation: This article highlights effective methods and tools for developing the ethnocultural competence of future fine arts teachers based on national art traditions. It analyzes

the development of students’ appreciation of national values, artistic heritage, and aesthetic taste through the use of national art examples in the educational process.

Keywords: Ethnocultural competence, future teacher, fine arts, national art, art traditions, national values, folk applied arts, artistic heritage, aesthetic education, creative activity.

Kirish. Tasviriy san’at darslari atrofdagi dunyo va san’at asarlarini idrok etish, taqqoslanadigan san’at asarlarining individual xususiyatlarini taqqoslash orqali aniqlash, taqqoslash natijalarini tahlil qilish va asarlarni janr va janr bo‘yicha guruhlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ayniqsa, san’at asarlariga xos bo‘lgan ma’naviy va axloqiy qadriyatlarni tushunish orqali bolalar axloqiy qobiliyatlarni rivojlantirishlari va hayot qiyinchiliklarini hal qilishga tayyor bo‘lishlari muhimdir. Kichik yoshdagi o‘quvchilar badiiy obrazlarning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun oddiy ramziy va grafik modellar bilan ishlashni, kombinatsiyalar va improvizatsiyalar orqali ijodiy muammolarni hal qilishni, o‘z g‘oyalariga asoslangan ijodiy asarlar yaratishni va o‘ziga xoslikni namoyish etishni o‘rganadilar.

Bolalarning turli san'at turlari bilan tanishish va maxsus vizual, dekorativ yoki dizayn vazifalarini bajarish orqali shakl bilan tajriba o'tkazish qobiliyatini (aqliy va amaliy) rivojlantirishga qaratilgan. Shuningdek, o'quvchilar spiral, tuxum, to'lqin va birlashtirilgan shakllarning shakllari bilan tanishadilar. Arxitektura va dizayndagi bionik shakllar o'rganiladi. Shakl hosil qilishning nazariy bilimlari arxitektura va dizayn obyektlarining eskizlari, loyihalari va modellari bilan amaliy ishlar orqali mustahkamlanadi.

Tasviriy san'atni o'qitishning o'ziga xos konsepsiyalari turli xil yondashuvlarni keltirib chiqardi. Qaysi birini afzal ko'rish kerak? Olimlar qizg'in bahslashib, o'z yondashuvlarining afzalliklarini isbotlaydilar. Rasmiylar faqat tavsiya etilgan dastur bo'yicha ishlash uchun qat'iy buyruqlar berishadi. Shu bilan birga, amaliyotchi o'qituvchilar o'z yo'llarida harakat qilishadi.

Ba'zilar 2-dasturdan hissiy va tasavvur komponentini, 1-dasturdan esa rasm chizishni o'qitish usullarini olishadi. Boshqalar 3-dasturni qo'llab-quvvatlaydilar, boshqalari esa barcha yondashuvlarni birlashtirishga yoki o'zlarining biror narsasini yaratishga harakat qilishadi. Va shuni aytish kerakki, ilg'or pedagogik tajriba ko'plab yangi va qiziqarli tadqiqotlar va g'oyalarni ochib beradi. Umumta'lim maktablarida tasviriy san'atni o'qitish bir joyda turolmaydi; ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, ilgari innovatsion bo'lgan dasturlar besh yil ichida eskiradi. Ularni takomillashtirish kerak va agar ular zamon talablariga javob berishni to'xtatsa, yangi progressiv g'oyalarga yo'l qo'yishlari kerak! Innovatsion o'qituvchilar o'zlarining original dasturlarini ishlab chiqmoqdalar, ularning maqsadi boshqa axborot makonida yashaydigan yosh avlodning ijodiy salohiyatini rivojlantirishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ma'lumki, dars turlari turli mezonlar bilan belgilanadi. Bir guruh olimlar dars turlarini mazmuni bo'yicha (rasm chizish, rasm chizish, illyustratsiya, modellashtirish, applikatsiya, dekorativ ishlar, konstruktsiya va boshqalar bo'yicha darslar), boshqasi esa o'tkazish usuli bo'yicha (ekskursiya darslari, video darslar, muhokama darslari, musobaqa darslari, test darslari, o'yin darslari, guruh ishi darslari), uchinchisi esa o'quv maqsadlari bo'yicha, masalan, bilimga

asoslangan darslar (yangi materialni o'rganish), mustaqil ish darslari, takrorlash darslari va yakuniy darslar (bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash) bo'yicha ajratadilar.

Keling, darslarni o'tkazish usuliga ko'ra turli xil dars turlarini qisqacha tavsiflab beramiz.

Ekskursiyalar. Ushbu turdagi darslar odatda ma'lum bir o'quv dasturi mavzusi bilan birgalikda o'tkaziladi. Ommabop o'qitish usullari orasida tabiat go'zalligiga qoyil qolish va eskiz chizish uchun yaqin atrofdagi bog'ga eksperimentlar kiradi. San'at va o'lkashunoslik muzeylariga eksperimentlar ham majburiy bo'lib, bu talabalarga san'at shakllari va janrlarini, me'moriy yodgorliklarni, xalq amaliy san'ati va hunarmandchiligini, xalq urf-odatlari va an'analarini o'rganishga yordam beradi. Shuningdek, rasm, grafika yoki haykaltaroshlik studiyasiga tashrif buyurish, shuningdek, mintaqaning yetakchi rassomlari bilan uchrashish tavsiya etiladi. Bundan tashqari, quyidagi ustaxonalarga tashrif buyurish tavsiya etiladi: kulolchilik, to'quvchilik, to'r yasash, yog'och o'ymakorligi, qo'g'irchoq yasash va boshqalar.

Odatda, tasviriy san'at va atrofimizdagi go'zallik haqida munozaralar olib boriladi. Munozaralarning asosiy mavzulari, masalan, "San'atda mehnatni nishonlash", "Xalq bayramlari", "Turli xalqlar san'atida inson qiyofasi", "Barcha xalqlar onalikni nishonlaydi", "Barcha xalqlar qarilik donoligini nishonlaydi", "Barcha xalqlar san'ati odamlarni quvonch va qayg'uda birlashtiradi", "rassomlar asarlaridagi ertaklar", "Sport va tasviriy san'at", "Grafika turlari", "Rasm janrlari", "Vatanning badiiy yodgorliklari" va boshqalarni o'z ichiga oladi. Munozaralar turli tanlovlar, viktorinalar, teatrlashtirilgan tomoshalar, "jonli" rasmlar, slayd-shoular, reproduksiyalar va boshqalarni o'z ichiga olishi mumkin. Vizual namoyishlarga mos musiqa hamroh bo'lishi tavsiya etiladi.

Odatda har bir dars qisqa, ta'sirli suhbat bilan boshlanadi. Bu o'quvchilarga bo'lajak ish uchun zarur bilimlarni beradi, shu bilan birga ularni vazifaga tayyorlaydi. Majoziy tildan foydalanish orqali o'quvchilar ongida yorqin tasvirlar yaratiladi, ular keyinchalik faol fikrlash va ijodiy tasavvur ta'sirida boyitiladi va bolalarning ta'limiy va ijodiy ishlarida (vizual, konstruktiv va dekorativ) ifodalanadi.

Chizmalar yaratish uchun zarur bo'lgan aniq tafsilotlarni ajratib ko'rsatish uchun o'qituvchi maxsus tanlangan adabiy asarlardan parchalarni o'qishi mumkin. Bu usul bolalarning tasvirlanayotgan syujet qahramonlari va voqealarini tushunishini mustahkamlashga yordam beradi va ularga rasmlarida tasvirlarni yanada ifodali yetkazishga yordam beradi.

MUHOKAMA

Dekorativ kompozitsiyaning xususiyatlari haqidagi munozaralarda xalq va professional san'atning qadimiy va zamonaviy asarlaridan foydalanish mumkin.

Munozara davomida o'quvchilar o'qituvchining iltimosiga binoan oldindan olib borilgan tadqiqot va san'at tarixi ishlari natijalari bilan o'rtoqlashishlari mumkin. Boshlang'ich maktabda butun dars kamdan-kam hollarda muhokamaga bag'ishlanadi, ammo o'rta va yuqori maktabda har chorakda bir yoki ikkita muhokama darsi bo'lishi mumkin.

O'quvchilarni turli shriftlar, ulardan kitob bezashda foydalanishning ba'zi xususiyatlari va ertaklar uchun bosh harflarning rasmlari bilan oldindan tanishtirish yaxshi fikr bo'lar edi. Topishmoq matni rangli qalamlar, markerlar yoki sharikli ruchkalar bilan tez va chiroyli yozilishi mumkin. Vizual va kompozitsion yechimlar har xil bo'lishi mumkin. Siz topishmoq

matnini yozib, faqat javobini chizishingiz yoki topishmoqda tasvirlangan obyekt va qidirilayotgan obyektning tasvirlarini taqqoslashingiz mumkin.

Barcha san'at turlarini birlashtirish umumiy metodologik yondashuvni, maqsadlar, vazifalar, tamoyillar birligini va har bir san'at turining o'ziga xos xususiyatlariga asoslangan holda uni amalga oshirishning turli usullarini nazarda tutadi.

NATIJA

"San'at" integratsiyalashgan kursi orqali shaxsni rivojlantirish talabalarning yaxlit dunyoqarashini shakllantirishga, o'z sa'y-harakatlari bilan san'at bilan uning barcha xilma-xilligida muloqot qilish uchun axloqiy va estetik jihatdan to'liq muhit yaratishga hissa qo'shishi kerak.

Turlarga oid bog'liqliklar. Tasviriy san'atni o'qitish jarayonining samaradorligi uchun illyustratsiya va Tasviriy san'at o'quv dasturining boshqa bo'limlari o'rtasida tizimli bog'liqlikni ta'minlash juda muhimdir. Bu bog'liqliklar "turlarga oid bloklar" shaklida mavjud bo'lishi va grafik jihatdan to'rtburchaklar matritsalar sifatida ifodalanishi mumkin.

Talabalarning badiiy obraz ustidagi ishlarini faollashtirish vositalaridan biri bu ularga kompozitsiyaga kiritilishi kerak bo'lgan narsalarning hayotiy eskizlari va rasmlarini yaratishdir.

Xulosa. An'anaviy hunarmandchilik markazlariga ekskursiyalar talabalarga xalq madaniyatining ildizlari bilan bog'lanishga, hunarmandchilik ishlab chiqarish bosqichlarini ko'rishga, eng yaxshi namunalarni o'rganishga va xalq hunarmandlari bilan uchrashishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Stefanenko T. G., Kupavskaya A. S. Ethno-cultural competence as a component of competence in communication //Psychology in Russia: State of the Art. – 2010. – T. 3. – C. 550-564.
2. Almazova N., Baranova T., Khalyapina L. Development of students’ polycultural and ethnocultural competences in the system of language education as a demand of globalizing world //The International Conference Going Global through Social Sciences and Humanities. – Cham : Springer International Publishing, 2019. – C. 145-156.
3. Kuzmina E. K., Danilova O. A. The development of ethno-cultural competence of the students in non-language high school //The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication–TOJDAC.–2016.–July Special Edition. – 2016. – C. 1027-1031.
4. Taxirovich S. N. et al. BADIIY TASVIR VOSITALARIDA METONIMIYANING LINGVISTIK TAVSIFI //PEDAGOGS jurnali. – 2023. – T. 34. – №. 3. – C. 42-45.
5. Toxirovich S. N. VISUAL ARTS TEACHING METHODOLOGY AND PROBLEMS AND SOLUTIONS //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – T. 11. – №. 5. – C. 569-571.
6. Taxirovich S.N. BO’LAJAKTASVIRIY SAN’AT O’QITUVCHILARIDA ETNOMADANIY KOMPYETYENSIYANI MILLIY-HUDUDIY MATYERIALLAR VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH.

7. Takhirovich S. N. USE OF THE REGIONAL COMPONENT IN FINE ARTS CLASSES 5-7 //Archive of Conferences. – 2021. – С. 1-3.
8. Wang Y. W., Hogge I., Sahai N. One size does not fit all: Ethnocultural empathy and everyday multicultural competencies //The Counseling Psychologist. – 2016. – Т. 44. – №. 2. – С. 205-215.
9. Baowen L. The concept of student ethnocultural competence //Educological discourse. – 2022. – №. 3-4 (38-39). – С. 93-106.